

кандидат психологічних наук, асистент кафедри психології розвитку факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

В статті розглянуто проблему впливу інформаційного простору на розвиток особистості. З'ясовано, що сучасний інформаційний простір надто потужно впливає на особистість дітей, поглинає їх увагу й емоційність, що перешкоджає розвитку інших психічних функцій та зменшує творчий потенціал. Розкрито, що нейтралізація негативних аспектів впливу інформаційного простору на можливість реалізації творчого потенціалу дитини полягає у його екологізації.

Ключові слова: *екологічність, творчий потенціал дитини, особистість дитини, інформаційний простір, розвиток.*

Актуальність теми дослідження. Початок ХХІ століття характеризується стрімким розвитком процесів глобальної інформатизації. У цих умовах актуальним стає формування інформаційно-комунікативного простору. Формування єдиного поля відкриває принципово нові можливості для розвитку простору соціально-культурної взаємодії сучасної України, що пов'язано не тільки з прискоренням технічного прогресу і розширенням сектора інформаційних послуг, а й з модифікацією всіх форм діяльності в психології, освіті, соціології та культурі. Розвиток інформаційних засобів зв'язку в поєднанні з глобальними процесами інформатизації актуалізує завдання спеціального осмислення позитивних і імовірних негативних явищ в просторі соціальної взаємодії, пов'язаних з впливом інформаційно-комунікативних процесів.

Постановка наукової проблеми. Збільшення інформаційних потоків детермінує зміни принципів розвитку особистості дитини. Ефективність соціального і педагогічного управління безпосередньо пов'язана з вирішенням проблем екзистенційного характеру. Зокрема, подолання негативних тенденцій формування масової культури суспільства споживання, усунення розривів соціальної взаємодії з глибинним буттєвим корінням, подоланням десуб'єктивізації знань і розмивання морально-сміслових орієнтирів. У зв'язку з цим, найважливішим науковим і практичним завданням стає усунення змістовних розривів між формально-технологічною та гуманітарною складовими інформаційно-

комунікативного поля, а також розвиток методів і механізмів, що сприяють його гуманізації. З нашої точки зору, ключ до вирішення цього завдання лежить у розвитку творчого потенціалу дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суть інформаційно-комунікативного поля не може бути розкрита без концептуального аналізу різноманіття як стійких, так і нестійких інформаційно-комунікативних зв'язків, відносин, способів і засобів інформації і комунікації, їх впливу на свідомість в контексті «екології культури і духовного життя» соціуму в інформаційну епоху [7]. Логіко-пізнавальна схема дослідження інформаційно-комунікативного поля з позиції соціальної інформаціології може бути представлена наступним чином: багатовимірність простору соціальної взаємодії породжує безліч інформаційно-комунікативного впливу, а інформаційно-комунікативне поле і інформаційно-комунікативна інфраструктура взаємодії представляє її ціннісне наповнення [2].

Розуміння процесів формування єдиного інформаційно-комунікативного поля тісно пов'язано з концептуальним осмисленням динаміки зміни простору соціальної взаємодії та розвитком інформаційної культури. Фундаментальними теоретичними орієнтирами у вивченні проблем глобальних змін життя сучасного суспільства, пов'язаних з революційним розвитком інформаційної сфери, для нашого дослідження є роботи відомих вчених У. Дайзарда [6], Е.Д. Павлової [7] та інших. Роль інформації в процесі формування нової інформаційної цивілізації, інформаційного суспільства досліджував Р.Ф. Абдєєв [1]. Вони визначають теоретичні основи для розгляду соціокомунікативної природи простору соціальної взаємодії.

Особливе значення на нашу думку мають праці вітчизняних дослідників з питань розвитку культурного простору. Проблематика простору була піднята на рівень соціально-філософської рефлексії завдяки роботам Н.А.Бердяєва, В.І.Вернадського, И.А.Гльїна, А.Ф.Лосева та інших. Істотну методологічну роль в інтерпретації інформаційно-комунікативних відносин в просторі соціальної взаємодії грає теорія поля як метод аналізу причинних зв'язків і побудови наукових конструктів, який дозволяє зняти протилежність об'єктивістського (структуралістського) і суб'єктивістського підходів до розвитку особистості дитини.

Аналіз наукових досліджень з інформаційно-комунікативної проблематики показав, що багато авторів звертають увагу на проблему взаємовпливу процесів формування інформаційного суспільства і соціокультурних змін в просторі соціальної взаємодії. Однак недостатньо чітко визначені процеси взаємозв'язку і взаємовпливу

формування інформаційно-комунікативного поля і екологічності простору соціальної взаємодії.

Мета нашого дослідження: визначити зв'язок між екологічністю інформаційного простору та розвитком творчого потенціалу особистості.

Важливість сприяння екологічності інформаційного простору визначається наступними причинами.

По-перше, оскільки простір соціально-культурної взаємодії ускладнюється, змінюються принципи і механізми, посилюється роль інформаційного впливу на соціальну поведінку, на суспільну свідомість, виникає необхідність осмислення напрямів формування єдиного інформаційно-комунікативного поля в контексті забезпечення екологічності інформаційно-комунікативних процесів і розвитку інформаційної культури.

По-друге, під впливом глобальних інформаційних процесів створюються нові і трансформуються ментальні знаки, смисли, символи, змінюються функції суб'єктів і об'єктів соціально-культурної взаємодії. У сучасному світі все частіше розгортаються конфлікти, що характеризуються як «інформаційні війни», отримують поширення нові форми маніпулювання суспільною свідомістю. Все це актуалізує дослідження ролі інформаційної політики в процесі формування єдиного інформаційно-комунікативного поля.

По-третє, визначення концептуальних основ і практико-орієнтованих механізмів формування єдиного інформаційно-комунікативного поля в співвіднесеності з процесами зміни інформаційної культури нашого суспільства на підставі релевантної методологічної бази соціальної інформаціології дозволяє як мінімум знизити негативні інформаційно-комунікативні ефекти в просторі соціальної взаємодії.

Особливу увагу в цьому дослідженні приділено теоретичному і практичному вирішенню проблеми формування єдиного інформаційно-комунікативного поля, пов'язаної з наповненням його смислосназначущим змістом, що за умови його екологічності, є фундаментом розвитку творчого потенціалу людини.

Існують протиріччя між розвитком інформаційно-комунікативних відносин і змінами інформаційної культури; між гуманістичними установками і технологізацією соціальної взаємодії; між динамікою розвитку формально-технологічної, гуманітарної та соціокультурної складових інформаційно-комунікативного поля. Ці протиріччя посилюють невідповідність між процесами самоорганізації та регулюючого впливу в просторі соціальної взаємодії об'єктивним законам і закономірностям розвитку особистості людини.

Інформатизація системи освіти висуває нові вимоги до педагога. Першочерговим завданням стає підвищення інформаційно-комунікаційної технологічної компетентності, освоєння роботи з програмними освітніми комплексами, ресурсами Інтернету. Інформатизація дошкільної освіти - це комплексний, багатоплановий, ресурсномісткий процес, в якому беруть участь педагоги, діти, їхні батьки та адміністрація дитячого садка. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволить модернізувати освітній процес, підвищити ефективність і якість освіти, мотивувати дітей на пошукову діяльність, диференціювати навчання з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Тут особливо важливо поєднання застосування інформаційних технологій з розвитком творчого потенціалу дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Креативність як потенціально-перетворююча характеристика особистості полягає в інтелектуальній активності, парадоксальності мислення, стійкій мотивації на пошук і знаходження ефективних рішень різноманітних життєвих проблем. Розвиваючий потенціал креативності стимулює особу готуватися до умов життєдіяльності в умовах, що постійно змінюються: організаційних, соціально-психологічних, духовно-моральних. Креативність виступає потенційною схильністю до самореалізації.

Потреба в творчому самовираженні, в самореалізації стає домінуючою ціннісною орієнтацією дитини вже в підлітковому віці. Самореалізація здійснюється в адаптивній, репродуктивній, евристичній і креативній формах.

Особистісні механізми, що забезпечують саморозвиток і творче самовдосконалення людини в процесі життєдіяльності, визначають етапи творчого розвитку особистості: пропедевтичний, базовий, автокреативний. У сфері освіти підростаючого покоління С.И.Гессен [4] в якості таких етапів визначає основні східці моральної освіти: ступінь аномії, або теорію дошкільної освіти; ступінь гетерономії, або теорію школи; ступінь вільної самоосвіти (автономії) або теорію позашкільної освіти.

Таким чином, креативність як інтеграційна якість особи забезпечує мотиваційно-творчу активність, продуктивність мислення, інноваційність діяльності. Стосовно праці креативність особи може проявлятися в різних видах діяльності: виробничій, художній, у викладанні, комунікативній співпраці тощо.

В процесі творчості (наукової, художньої) людина вкладає в матеріал свої здібності, що не зводяться до трудових операцій або логічного висновку, тобто свої певні можливості; виражає деякі

аспекти своєї особистості. Саме цей факт надає продуктам творчості додаткову цінність порівняно з продуктами простого виробництва.

Розвиток творчої особистості в цілому передбачає як розвиток творчої компетентності, так і розвиток інших характеристик і здібностей особи: інтелект, уяву, креативність. До речі, згідно з думкою А. Маслоу [5], креативність тобто творча спрямованість, є природженою, отже вона властива усім. Але з часом ця здатність втрачається у більшості під несприятливим впливом оточуючих. Тому, при правильному, продуманому створенні сприятливого середовища формується креативність, яку можна розвивати, намагаючись, що в свою чергу дасть поштовх до успішної перебудови стосунків в напрямі їх екологізації.

Творчість - норма людського буття. Творчі здібності є в усіх, але творчий «генетичний скарб» сам по собі не відкриється, поки не виникне потреба у суспільства і не з'явиться можливість реалізації свого творчого потенціалу у особи. При цьому, головне - не лише розвиток здібностей людини, а й створення у неї мотивації на творчість і допомога їй в оволодінні технологією творчої праці.

Ми спирались на принцип системного підходу, що орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкту, виявлення його внутрішніх зв'язків і стосунків; на принцип особистісного підходу, що припускає ставлення до дитини як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного розвитку, як до суб'єкта розвиваючої взаємодії. Важливим також є принцип діяльнісного підходу, який пов'язаний з фундаментальним науковим положенням про те, що розвиток особистості відбувається тільки в діяльності. Діяльнісний підхід дозволяє розкрити цілі, засоби взаємодії, взаємообумовленість усіх учасників цього процесу, а також результат психолого-педагогічної профілактики девіантності.

Створення єдиного інформаційного простору в структурі освіти – необхідність, продиктована часом. Підвищення якості освіти відбувається через створення єдиного інформаційного простору навчального закладу за допомогою використання інформаційних та комунікаційних технологій у виховно-освітньому процесі, підвищення інформаційно-комунікаційної технологічної компетентності учасників навчально-виховного процесу.

Для того, щоб збалансувати вплив інформаційного поля і розвиток творчих здібностей слід виділити тенденції формування єдиного інформаційно-комунікативного поля і обґрунтувати напрями його розвитку в контексті підвищення екологічності соціальної взаємодії. Це пов'язано з перенесенням акценту з формально-технологічної на гуманітарну і культурну складові, з посиленням уваги до формування інформаційної політики, що визначає особу як спрямовану на

досягнення соціальної, інформаційно-комунікативної та культурної ідентичності.

Для досягнення такого балансу необхідно знайти підходи до екологізації простору соціальної взаємодії; осмислити вплив інформаційно-комунікативного поля на зміну простору соціальної взаємодії з позиції соціально-інформаціологічного і соціокомунікативного підходів; визначити роль інформаційної політики при формуванні єдиного інформаційно-комунікативного поля; розкрити детермінанти прояву глибинних комунікативних характеристик інформаційно-комунікативного поля; визначити роль інформаційної культури та виявити основні тенденції зміни соціокультурних детермінант інформаційно-комунікативної взаємодії; а також розробити практичні рекомендації, спрямовані на зміну якості та розвиток інформаційно-комунікативного поля в контексті підвищення екологічності соціальної взаємодії, досягнення інформаційно-комунікативної та культурної ідентичності.

Моделювання розвитку інформаційного простору без урахування багатоаспектності і поліцентричності інформаційно-комунікативних полів стає неможливим і некоректним. Розбалансованість інформаційно-комунікативних полів, розрив інформаційно-комунікативних зв'язків між соціальними інститутами, позиціями індивідів, картинами світу, поведінковими установками. Автономізація зазначених елементів з паралельним прагненням імітувати ці зв'язки в інформаційному просторі підсилюють антропологічну кризу, деструктивні тенденції і антисоціальні імпульси, будучи тим самим новими загрозами стійкості соціального розвитку. Парадигмальні підстави і методи соціальної інформаціології дозволяють сформувати цілісне розуміння інформаційно-комунікативного поля в просторі соціальної взаємодії, розкрити взаємозалежність і взаємозв'язок гуманітарної, соціокультурної і формально-технологічної складової його структури.

В якості основних функцій інформаційної педагогіки можна виділити створення соціально-психологічних умов для формування і розвитку творчого потенціалу, спрямованого на усунення неузгодженості змістовних зв'язків і забезпечуючи стійку систему інформаційно-комунікативної взаємодії.

Парадигмальні підстави і методи соціальної інформаціології дозволяють сформувати цілісне розуміння простору соціальної взаємодії, узгодженість соціальних відносин, взаємозв'язок і взаємообумовленість поведінки суб'єктів соціальної взаємодії. В умовах формування інформаційного суспільства простір соціальної взаємодії визначається характером інформаційно-комунікативних процесів і відносин.

Інформаційно-комунікативне поле являє собою складну динамічну сукупність суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин, механізмів інформаційного впливу та нормативного регулювання, інформаційних мереж, засобів комунікації і обміну інформацією, технологій управління інформаційними потоками і процесами. В рамках даного динамічного поля здійснюється інформаційний вплив засобів масової інформації та масової комунікації на суспільну свідомість. Принциповим стає забезпечення єдності гуманітарної, соціокультурної і творчої складових інформаційно-комунікативного поля.

У зв'язку з цим в якості додаткових функцій державної освітньої політики виділяються: створення умов для формування єдиного інформаційного поля, що забезпечує стійку систему інформаційно-комунікативної взаємодії та забезпечення екологічності інформаційного простору для активізації творчого потенціалу людини.

Результати наших досліджень підтверджують, що основними соціокомунікативними характеристиками інформаційно-комунікативного поля є поліцентричність, відсутність згоди між суб'єктами інформаційної політики щодо базових цінностей і сенсів соціальної взаємодії, спостерігається усереднення якості культурних зразків і «вестернізація», «консюмеризм» і комерціалізація ЗМІ. Невідповідність рівня розвитку інформаційно-комунікативного поля і інформаційної культури потребам формування інформаційного суспільства є основою соціальних конфліктів, обумовлює політичну нестабільність в суспільстві, посилює соціокультурні розломи.

Розвиток екологічності інформаційно-комунікативного поля нерозривно пов'язаний з формуванням соціально прийнятної ідеології інформаційного суспільства, що розкриває потенціал розвиваючої, культуротворюючої соціальної взаємодії при активній включеності суб'єктів з підвищенням рівня інформаційної культури та комунікативної компетентності.

Висновки і перспективи подальшого дослідження

1. Результати дослідження інформаційного простору дозволяють охарактеризувати його як поліцентричне і фрагментарне, для якого властива відсутність згоди між суб'єктами щодо базових цінностей, ідеалів і цілей інформаційно-комунікативної взаємодії; спостерігається усереднення якості культурних зразків і вестернізація, консюмеризм і комерціалізація засобів масової інформації.
2. Невідповідність рівня розвитку інформаційно-комунікативного поля і інформаційної культури потребам формування екологічно-впорядкованого суспільства є основою соціальних криз і

конфліктів, обумовлює політичну нестабільність в суспільстві, посилює соціокультурні розломи.

3. Разом з пристосувальною функцією людині властиві творча і руйнівна функції, що істотно впливає на її взаємодію з навколишньою природою, соціумом, самим собою. Здатність людини до творчої діяльності, перетворенню навколишньої дійсності і самої себе, тобто креативність сприятим самостійному вирішенню проблем, генеруванню великої кількості оригінальних ідей щодо екологоізації суспільних стосунків.
4. Керований розвиток інфраструктури є одним з базових умов екологічності інформаційного простору. Характер і рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури формує спрямованість інформаційних обмінів, забезпечує і підтримує соціальні якості і соціокультурні смисли інформаційно-комунікативної взаємодії всередині соціальної системи, а також захищає інформаційний потік від несанкціонованого впливу.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні технологій впливу на зміст інформаційно-комунікативного простору в напрямі його екологізації.

Список використаних джерел

1. Абдеєв Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Абдеєв.-М.: ВЛАДОС, 1994. - 336 с.
2. Актуальные проблемы информационного противоборства /Под общ. Ред. А.И. Гурова. М: Московский государственный университет, 1999. — 334 с.
3. Арлычев А.Н. Сознание: информационно-деятельностный подход / А.Н. Арлычев/ М.: КомКнига, 2005. 132с.
4. Гессен С.И. Основы педагогики: введение в прикладную философию. Берлин, 1923
5. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Евразия, 1999. С.77–105 (с сокращ.)
6. Новая технократическая волна на Западе. Под ред. П.С.Гуревича. М.:Прогресс, 1986. Дайзард У. Наступление информационного века. с.343-344
7. Павлова Е.Д. Средства массовой информации – инструмент скрытого воздействия на сознание: социально-философский анализ. Монография / Е.Д. Павлова. М.: Наука, 2007. – 12,9 п.л.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Abdeev R.F. Fylosofyya ynformatsyonnoy tsyvylyzatsyy / R.F. Abdeev.-М.: VLADOS, 1994. - 336 s.
2. Aktual'nye problemy ynformatsyonnoho protyvoborstva /Pod obshch. Red. A.Y. Hurova. M: Moskovskyy hosudarstvennyy unyversytet, 1999. — 334 s.
3. Arlychev A.N. Soznanye: ynformatsyonno-deyatel'nostnyy podkhod / A.N. Arlychev/ М.: KomKnyha, 2005. 132s.

4. Hessen S.Y. Osnovy pedahohyky: vvedeniye v prykladnuyu fylosofyu. Berlyn, 1923
5. Maslou A. Motyvatsyya y lychnost'. SPb.: Evrazyya, 1999. S.77–105 (s sokrashch.)
6. Novaya tekhnokratycheskaya volna na Zapade. Pod red. P.S.Hurevycha. M.:Prohress, 1986. Dayzard U. Nastuplenye ynformatsyonnoho veka. s.343-344
7. Pavlova E.D. Sredstva massovoy ynformatsyy – ynstrument skrytoho vozdeystviya na soznanye: sotsyal'no-fylosofskiy analiz. Monohrafiya / E.D. Pavlova. M.: Nauka, 2007. 12,9 p.l.

Максимов Н.В. Экологичность информационного пространства как условие развития творческого потенциала ребенка

В статье рассмотрена проблема влияния информационного пространства на развитие личности. Выяснено, что современное информационное пространство слишком мощно влияет на личность детей, поглощает их внимание и эмоциональность, что препятствует развитию других психических функций и уменьшает творческий потенциал. Раскрыто, что нейтрализация негативных аспектов влияния информационного пространства на возможность реализации творческого потенциала ребенка заключается в его экологизации.

Ключевые слова: экологичность, творческий потенциал ребенка, личность ребенка, информационное пространство, развитие.

Maksymov M. Ecological information space as a condition of development of the child's creativity

In the article the problem of the impact of information space on personality development. It was found that modern information space too powerfully affects the personality of children absorb their attention and emotion that prevents the development of other mental functions and reduces creativity. Reveals that neutralization of the negative aspects of the impact of information space on the possibility of implementing the creative potential of the child is to its greening. The necessity of determining the impact of the technologies of information and communication space in the direction of its greening.

Keywords: ecology, the creativity of the child, the child's personality, information space development.